

Considerații juridice și psiho-educăționale ale comportamentului de tip bullying

Legal and psycho-educational considerations of bullying behavior

Tudorița Grădinariu¹

Rezumat: Prezenta lucrare își propune să analizeze comportamentul agresiv de tip bullying din perspectiva juridică. Bullying-ul deschide calea spre delincvență juvenilă și morbiditatea psihiatrică, având o frecvență crescută în școlile din România și consecințe grave în planul dezvoltării elevilor. Principalele aspecte ilustrate fac referire la definirea conceptului, forme de manifestare, consecințe, prevederi legislative și prevenție. Prezentarea fenomenului infracțional de la formele de debut și până la cronicizarea lor conduce la noi direcții de prevenire care pot fi tratate chiar în mediul în care izbucnesc: școala.

Cuvinte-cheie: bullying; delincvența juvenilă; contravenție; infracțiune

Abstract: This paper aims to analyze bullying behavior from a legal perspective. Bullying paves the way for juvenile delinquency and psychiatric morbidity, with an increased frequency in Romanian schools and serious consequences in terms of student development. The main aspects illustrated refer to the definition of the concept, forms of manifestation, consequences, legislative provisions and prevention. The presentation of the criminal phenomenon from the forms of onset to their chronicity leads to new directions of prevention that can be traced even in the environment in which they break out: school.

Keywords: bullying; juvenile delinquency; contravention; criminal offence

1. Agresivitatea de tip bullying – delimitări conceptuale și frecvența manifestării în spațiul școlii

La nivelul anilor 1978, psihologul norvegian Dan Olweus introduce în literatura de specialitate conceptul *bullying* ca urmare a studiilor privind violența între elevi. Accepțiunea românească a termenului este *brutalizare, intimidare* sau *hărțuire școlară*². Definiția bullying-ului înglobează caracteristicile acestui

¹ Asistent univ. dr., Departamentul de Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației din Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: tudorita.gradinariu@uaic.ro.

² E. Cocorada, *Evaluare și microviolență în mediul școlar*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2008, pp. 7-28.

comportament, respectiv, *intenția, repetiția și dezechilibrul de putere*. Un elev este hărțuit *“atunci când este expus în mod repetat și în timp la acțiuni negative din partea unuia sau mai multor elevi și este incapabil să se apere, excluzând cazurile în care doi copii cu o forță fizică și psihologică similară se luptă”*³. În lumina Legii nr. 221/2019 pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr.1/2011⁴ violența psihologică - *bullying* este *„acțiunea sau seria de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/sau cibernetice, într-un context social dificil de evitat, săvârșite cu intenție, care implică un dezechilibru de putere, au drept consecință atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptate împotriva unei persoane sau grup de persoane și vizează aspecte de discriminare și excludere socială, care pot fi legate de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, caracteristicile personale, acțiune sau serie de acțiuni, comportamente ce se desfășoară în unitățile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale”*.

Dată fiind constelația de relații interpersonale și diversitatea comportamentelor elevilor, s-au evidențiat formele de manifestare a comportamentelor agresive de tip *bullying* care sunt considerate probleme sociale grave cu multiple consecințe pentru agresori, victime și spectatori. În cuprinsul Legii nr. 221/2019 sunt prezentate următoarele tipuri de comportamente asimilate *bullying*-ului: agresivitatea fizică (*lovire, bătaie, pus piedică, îmbrâncire, plesnit, blocarea căii, înghesuire, împingere*); agresivitatea verbală (*apelative denigratoare, tachinare, insulte, poreclire, țipete, sarcasm, minciună, bârfă, amenințări verbale, șantaj, jigniri repetate referitoare la trăsături fizice sau psihice, orientarea sexuală, dizabilitate, gen, religie, etnie, naționalitate; situația socio-economică*); agresivitate relațională (*respingere, subminare, excludere, izolare, ignorare, intimidare, agresivități sexuale-hărțuire, atingere, avansuri, comportament ironic, răspândirea de zvonuri malițioase, insulte în locuri publice etc.*); agresivitate emoțională nonverbală (*priviri și gesturi amenințătoare repetate, intimidarea, gesturi de excludere, ignorare etc.*); deposedare de lucruri (*cerere de bani, bunuri sau echipamente însoțite de amenințări, furt, provocarea sau forțarea de a fura, ascunderea de lucruri, vandalism, distrugere, incendiere etc.*).

Cercetările realizate până în prezent în școlile din România reflectă o frecvență crescută a incidentelor agresive de tip *bullying*, variind între 17,9% și

³ D. Olweus, *Bullying at school: Basic Facts and Effects of a School based intervention program*, The Journal of Child Psychology and Psychiatry, 35(7)/1994, pp. 1171-1190, <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x>.

⁴ Legea nr. 221/2019 pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011, publicată în M.Of. 929 din 19.11.2019, disponibilă pe pagina de internet <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/219895>, consultată în data de 12.04.2021.

58,5%⁵. Rezultatele studiului național „*Bullying-ul în rândul copiilor*” realizat de Asociația “Salvați Copiii” România în anul 2016, la care au participat elevi de gimnaziu și liceu cu vârste cuprinse între 10-18 ani, reflectă că 3 din 10 copii sunt excluși din grupul de colegi, 3 din 10 copii sunt amenințați cu bătaia sau lovirea de către colegi, 1 din 4 copii a fost umilit în fața colegilor. De asemenea, acest studiu evidențiază că 30% dintre elevi au declarat că au lovit ușor și în mod repetat un alt copil, iar 39% declară că au fost răniți ușor⁶.

Începând cu anul 2011, Institutul Național de Sănătate Publică din România realizează anual Raportul Național de Sănătate a Copiilor și Tinerilor din România în care prezintă situația la nivel național a comportamentelor cu risc. Rezultatele studiilor realizate de acest organism între anii 2011-2016, ilustrate în *Raportul Național de Sănătate a Copiilor și Tinerilor din România*, arată că frecvența acțiunilor agresive este mai ridicată la băieți decât la fete, iar după vârsta de 15 ani se înregistrează o scădere la ambele sexe⁷. Ținând cont de criteriul vârstei elevilor implicați în agresivitatea de tip bullying și raportându-ne Noul Cod Penal care prevede că un minor răspunde penal începând cu vârsta de 14 ani, putem afirma că frecvența crescută a incidentelor agresive corespunde vârstei premergătoare răspunderii penale⁸. Se impune, astfel, o atenție deosebită asupra categoriei de vârstă de 12-14 ani deoarece vizează o suită de transformări de ordin psiho-emoțional odată cu trecerea spre adolescență.

Așadar, vulnerabilitățile specifice vârstei (teribilism, dorința de afirmare și valorizare, tentații de moment), mecanismele psiho-relaționale insuficient dezvoltate, lipsa empatiei, slaba capacitate de prevedere și anticipare a consecințelor propriilor acte în plan personal, juridic și social precum și lipsa sau ineficiența unor programe preventive, creează terenul pentru răspunderea contravențională și penală a minorului.

2. Consecințele agresivității de tip bullying

Agresivitatea de tip bullying are consecințe majore pentru evoluția și dezvoltarea elevilor. Astfel, în cadrul studiului realizat de Farington și colab. (2011),

⁵ T. Grădinariu, *Bullying-ul în școlile din România – principalele studii și cercetări*, în lucrările Conferinței Științifice Internaționale *Cultural Diversity*, Editura Ars Longa, Iași, 2017, vol. I, pp. 144-151.

⁶ Organizația Salvați Copiii România, *Bullying-ul în rândul copiilor. Studiu sociologic la nivel național*, 2016, disponibil pe pagina de internet la adresa <https://www.salvaticopiii.ro>, accesat online la data de 01.04.2021.

⁷ R. Nicolescu, C. Dumitrache, C.T Stănescu, V.A Kassai, C. Ursu, I.M. Mireștean, S. Irimie, *Raportul Național de Sănătate a Copiilor și Tinerilor România 2013*, Institutul Național de Sănătate Publică din România, disponibil pe pagina de internet la adresa <http://insp.gov.ro/sites/cnepss/wp-content/uploads/2014/11/Raport-sanatate-copii-2013.pdf> la data de 02.04.2021, accesat la data de 13 aprilie 2018.

⁸ Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, disponibil pe pagina de internet la adresa http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/NOILE_CODURI/ncp.pdf, accesat online la data de 13 aprilie 2018.

503 băieți au fost evaluați inițial la vârsta de 6-7 ani și, ulterior, anual sau semestrial până la vârsta de 19 ani. Rezultatele cercetării arată că în cazul agresorilor implicați în bullying crește riscul de delincvență cu aproximativ 45%⁹. Studiile indică faptul că majoritatea agresorilor școlari au probleme cu legea în viața de adult¹⁰. Societatea este cea mai mare victimă a agresiunii deoarece agresorii din școală sunt mai predispuși să-și agreseze soțiile și copiii în viața de adult, perpetuând astfel ciclul violenței domestice prin crearea de noi generații de copii agresivi¹¹. Cu toate că intenția agresorilor este de a-și manifesta puterea și statutul social față de ceilalți¹², ei întâmpină dificultăți în dezvoltarea empatiei¹³. Astfel, agresivitatea de tip bullying deschide calea spre delincvență și criminalitate în cazul copiilor care au o atitudine pro-violență. Agresorul are un risc crescut de a se implica în delincvență, criminalitate și consum de alcool¹⁴. Atât victimele, cât și agresorii, au un risc crescut de a dezvolta probleme de sănătate mintală și fizică. Victimizarea este strâns legată de scăderea stimei de sine, rate mari de depresie și anxietate, frecvență crescută a ideii de suicidare¹⁵. Copiii care sunt agresați acuză probleme de somn, dureri de cap, dureri de stomac, enurezis nocturn¹⁶.

Elevii implicați în incidentele de tip bullying prezintă un risc crescut de a experimenta o gamă de comportamente de risc precum fuga de acasă, consumul de alcool și droguri, absentism și autovătămare. Consecințele se extind și la vârsta adultă, cercetările evidențiind o corelație semnificativă între comportamentul agresiv al copilului și morbiditatea psihiatrică ulterioară¹⁷. Agresiunea este considerată o problemă de relaționare distructivă. Lecțiile de putere și agresivitate

⁹ D. P. Farrington, R. Loeber, R. Stallings, M. M. Tfofi, *Bullying perpetration and victimization as predictors of delinquency and depression*, in *The Pittsburgh Youth Study*, Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 2011, Vol. 3, pp. 74-81, <https://doi.org/10.1108/17596591111132882>.

¹⁰ G. M. Batsche, H. M. Knoff, *Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the school*, School Psychology Review, 1994, vol. 23, pp. 165-174, <https://doi.org/10.1080/02796015.1994.12085704>

¹¹ D.P. Farrington, *Childhood aggression and adult violence: Early precursors and later-life outcomes*. In D.J Pepler & K.H. Rubin (Eds.). *The development and treatment of children aggression*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1991, pp. 5-29.

¹² V.E Besag, *Bullies and Victims in Schools*. Open University Press. Milton Keynes Philadelphia, 1989.

¹³ K. Rigby, *Bullying in schools - and what to do about it*, Melbourne, ACER, 1996.

¹⁴ R. Loeber, T. Dishion, *Early predictors of male delinquency: A review*. *Psychological Bulletin*, 1983, vol. 94, pp. 68-99, <https://doi.org/10.1037/0033-2909.94.1.68>.

¹⁵ S. Limber, N. Mullin-Rindler, J. Riese, V. Flerx, M. Snyder, *The Olweus bullying prevention program coordinating committee training*. Olweus bullying prevention group. Clemson University, 2004.

¹⁶ M. Fekkes, F.I.M. Pijpers, S.P. Verloove-Vanhorick, *Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior*. Health Education Research, 2005, vol. 20, no. 1, pp. 81-91, <https://doi.org/10.1093/her/cyg100>.

¹⁷ World Health Organization, *The European Report on the Prevention of Violence and Crime among Young People*, 2010, p. 19.

învățate în copilărie pot duce la violență sexuală, violență domestică și, ulterior, se pot extinde la hărțuirea la locul de muncă, agresarea partenerului, copiilor și a vârstnicilor. Copiii victimizați pot duce mai departe trauma și frica de agresiune în viața de adult¹⁸.

Dacă agresorul nu este sancționat pentru micile violențe, există posibilitatea ca aceste comportamente neadecvate să degenereze în acte cu violență crescută¹⁹. Așa cum bine remarcă autorul francez Debarbieux²⁰, experiența școlară a violenței este legată de incidente minore, dar frecvente. Problema nu o reprezintă actele cu violență crescută care sunt rare în spațiul școlar, ci tocmai această frecvență crescută a microviolențelor care afectează și destabilizează mediul școlar. De asemenea, comportamentul agresiv este întărit atunci când agresorul domină cu succes victima și când nu este sancționat. Dacă profesorul nu intervine eficient după fiecare episod de agresiune, există o probabilitate crescută ca agresiunile de tip bullying să se repete în viitor²¹. Din acest motiv se recomandă promovarea în școli a politicii „zero toleranță”, în sensul că niciun act de agresiune nu trebuie tolerat în spațiul școlii²².

3. Prevederi legislative în cazul agresivității de tip bullying

Conform legislației penale din România, minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, iar minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii²³. Plângerea penală se introduce în termen de 3 luni de la data la care reprezentantul legal al minorului victimă (părinții, tutorele sau chiar curatorul) a aflat despre săvârșirea faptei²⁴. Deși literatura de specialitate prevede că anumite incivilități ale elevilor nu sunt considerate de adulți ca fiind grave, dacă ne raportăm la ele din punct de vedere juridic observăm că, de exemplu, agresivitatea verbală sub forma umilințelor, jignirilor, poreclelor, amenințării cu acte de violență, în baza plângerii prealabile a victimei se poate sancționa de către organele de poliție conform Legii

¹⁸ W.M. Craig, D.J. Pepler, *Understanding Bullying: From Research to Practice*, Canadian Psychology, 2007, vol. 48, No. 2, pag. 86-9, <https://doi.org/10.1037/cp2007010>.

¹⁹ D. Newman Carlson, A.M. Horne, C.L. Bartolomucci, *Bully Busters - A Teacher's Manual*, in Research Press, 2000.

²⁰ E. Debarbieux, *La lutte contre la violence à l'école: Programme ou routine? Formation et profession*, 2011. Accesat online la data de 22.11.2016 la adresa www.crifpe.ca/download/verify/1122.

²¹ L.R. Huesmann, L. Eron, *Cognitive processes and the persistence of aggressive behavior*. *Aggressive Behaviour*, 1984, vol. 10, 243-51, [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1984\)10:3%3C243::AID-AB2480100308%3E3.0.CO;2-6](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1984)10:3%3C243::AID-AB2480100308%3E3.0.CO;2-6)

²² D. Newman Carlson, A.M. Horne, C.L. Bartolomucci, *op. cit.*

²³ Art. 113 Noul Cod penal.

²⁴ I. A. Toader, *Protection of the natural individual through civil rights norms* in Proceedings of the International Conference of Law, European Studies and International Relations 6th edition. Romanian Law, Tradition and european vocation, Editura Hamangiu, București, 2019, p. 457, p. 457-463.

nr. 61/1991 Republicată pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice - Republicată²⁵. Potrivit acesteia, la art. 2, alin.1 legiuitorul specifică faptul că se sancționează contravențional „săvârșirea în public de fapte, acte sau gesturi obscene, proferarea de injurii, expresii jignitoare sau vulgare, amenințări cu acte de violență împotriva persoanelor sau bunurilor acestora, de natură să tulbure ordinea și liniștea publică sau să provoace indignarea cetățenilor ori să lezeze demnitatea și onoarea acestora”. Școala este o instituție publică, deci un loc public, motiv pentru care această lege încadrează violența școlară la o secțiune specială, respectiv, la art. 3 alin. 2, care indică faptul că „în cazurile în care faptele prevăzute la pct. 1), 2), 4) și 24) ale art. 2 (săvârșirea în public de fapte, acte sau gesturi obscene, proferarea de injurii, expresii jignitoare sau vulgare, amenințări cu acte de violență împotriva persoanelor sau bunurilor acestora, de natură să tulbure ordinea și liniștea publică sau să provoace indignarea cetățenilor ori să lezeze demnitatea și onoarea acestora; constituirea unui grup format din trei sau mai multe persoane, în scopul de a săvârși acțiuni ilicite, contrare ordinii și liniștii publice și normelor de conviețuire socială, precum și actele de încurajare sau sprijinire, sub orice formă, a unor astfel de grupuri de persoane, care incită la dezordine socială; aruncarea asupra unei persoane, construcții sau asupra unui mijloc de transport cu obiecte de orice fel, cu substanțe inflamante, iritant-lacrimogene sau cu efect paralizant, corosive sau care murdăresc, dacă nu s-au produs vătămări ale integrității corporale sau sănătății, ori pagube materiale și provocarea ori participarea efectivă la scandal, în locuri sau localuri publice) sunt săvârșite în incinta unei instituții de învățământ, a unei instituții de sănătate ori destinate ocrotirii speciale a unor categorii de persoane defavorizate, sancțiunile aplicabile sunt avertismentul sau amenzi de la 1.000 lei la 3.000 lei”. În mod evident în analiza și instrumentarea acestor cazuri extrem de sensibile se impune respectarea cu mare atenție a dispozițiilor relative la dreptul la viață privată, inclusiv cele relative la protecția datelor cu caracter personal²⁶.

De asemenea, legea contravențională face referire și la agresiunea fizică directă precum aruncarea cu diferite obiecte asupra unei persoane. Dacă fapta este săvârșită fără să se producă vătămări ale integrității corporale sau daune materiale conform art. 2 alin. 4 al Legii nr. 61/1991 Republicată este sancționată contravențional, cu avertisment sau cu amendă de la 100 lei la 500 lei. Facem

²⁵ Legea nr. 61/1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice Republicată în M.Of. 125 din 18.02. 2020, disponibilă pe pagina de internet <http://legislatie.just.ro/Public/DetailDocument/125693>, accesată online la data de 23 aprilie 2018.

²⁶ I. A. Toader, O. A. Urda, *Protecția datelor cu caracter personal (GDPR)*, în Ghid de lucru, Teorie, studii de caz, bune practici la nivel internațional și internațional din domeniul științelor juridice, coord. Tudorel Toader, Carmen Tamara Ungureanu, Olga Andreea Urda, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2020, pp. 53-75.

mențiunea că în cazul minorilor care au împlinit vârsta de 14 ani, minimul și maximul cuantumului amenzii se reduc la jumătate²⁷.

Cu referire la dispozițiile legii penale, aducem în discuție agresivitatea directă sub forma lovirilor și a vătămării corporale. Dacă prin actul agresiv (lovire sau orice alt act cu violență) se produc leziuni fizice, fapta cade sub incidența art. 193 din Codul Penal al României²⁸, lovire și alte violențe. Pentru fapte care se încadrează la marea violență și care produc leziuni sau afectează sănătatea pentru care sunt necesare mai mult de 90 de zile de îngrijiri medicale, încadrarea juridică este de vătămare corporală, potrivit art. 194 din Codul Penal al României²⁹. Sancțiunile aplicate în cazul minorilor de către instanța de judecată sunt în acord cu respectarea reglementărilor privind răspunderea penală a minorilor.

4. Prevenirea agresivității de tip bullying din perspectivă criminologică

Studiile care stau la baza *Rezoluției Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind „Delincvența juvenilă - rolul femeilor, familiei și societății”*³⁰ indică o creștere semnificativă a numărului minorilor cu vârsta sub 13 ani care comit delikte și precizează că delincvența juvenilă se manifestă sub forma bandelor de tineri și a violențelor în mediul școlar. Pornind de la aceste constatări, se evidențiază rolul familiei, școlii și al societății în formarea unui sistem de valori de la vârste fragede. În lucrarea *„Prevenirea criminalității. Teorie și practică”*³¹ autorul Florian (2005) subliniază importanța conceperii unor demersuri preventive pe termen lung în acord cu noile evoluții contemporane. În opinia acestuia, criminalitatea reprezintă un pericol pentru dezvoltarea societății și afectează grav drepturile individului de a trăi în siguranță. În acest sens, prezintă importanța unei abordări interdisciplinare în prevenirea delincvenței juvenile și a victimizării minorilor în care specialiștii conlucrează în virtutea aceluiași deziderat. *„Prevenirea nu este doar opera unui specialist, ci ea solicită efortul tuturor. Dincolo de recomandări foarte limitate, ea implică apelul la o schimbare de mentalități... O societate unde se reînnoadă comunicarea, unde constrângerile rămân suplă, unde omul este luat constant în*

²⁷ Art. 11 alin. (3) Ordonanței Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, publicată în M. Of. 410 din 25.07. 2001, disponibilă pe pagina de internet <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/29779>, consultată în data de 23.04.2021.

²⁸ Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. Accesat online la data de 13 aprilie 2018, la adresa http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/NOILE_CODURI/ncp.pdf

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind *Delincvența juvenilă- rolul femeilor, familiei și societății*, disponibilă pe pagina de internet <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2007-0212+0+DOC+XML+V0//RO>, consultată în data de 25 aprilie 2018.

³¹ G. Florian, *Prevenirea criminalității. Teorie și practică*, Editura Oscar Print, București, 2005.

considerație, va refuza violența. Refuzând această sfidare, se va naște o lume nu fără violență, dar mai liniștită”³².

Criminologul canadian Maurice Cusson (2002) opinează că un demers preventiv eficient ar trebui să aibă ca punct de plecare etiologia delincvenței juvenile, care se situează la nivelul carențelor sociabilității. Pentru a preveni comiterea delictelor de către minori se impune intervenția în cazul copilului aflat în situația de risc, familiei acestuia, a mediului școlar și a anturajului. În virtutea acestui deziderat, criminologul propune prevenirea socială și prevenirea prin dezvoltare³³.

Prevenirea socială vizează dezvoltarea abilităților sociale și educarea copilului de a face față provocărilor cotidiene. Intervențiile de acest tip se adresează în mod direct atât tinerilor cât și mediului: familie, școală, grupuri de prieteni, cartier. Manifestările prevenirii sociale includ programele care vizează tânărul și familia sa (prevenirea prin dezvoltare), precum și intervențiile din cartier sau oraș (prevenirea comunitară). În ceea ce privește minorii, criminologii propun prevenirea prin dezvoltare.

Prevenirea prin dezvoltare, ca formă a prevenirii sociale, este de ordin educațional și are ca scop dezvoltarea competențelor sociale la copii precum și sesizarea timpurie a tulburărilor de comportament. Această formă de prevenire este precoce, axată mai mult spre copii decât pe adolescenți, și se realizează de către familie și școală. Specialiștii consideră școala ca fiind cel mai prielnic mediu pentru a preveni delincvența juvenilă pentru că are pârghiile de a orândui interacțiunile de la egal la egal³⁴.

Concluzii

Prin abordarea interdisciplinară a agresivității de tip bullying propunem un cadru de investigare aflat la intersecția științelor juridice, științelor educației și psihologiei. Se impune identificarea timpurie a comportamentelor antisociale care, nedepistate și necorectate la timp se pot intensifica, agrava și pot degenera în acte sancționate de legea penală. Agresiunea este o problemă de relaționare distructivă și este important să fie identificați elevii cu risc de agresiune sau victimizare și să fie sprijiniți în procesul de formare și dezvoltare a abilităților sociale. Dacă agresiunea este gravă și persistă în timp, atunci și consecințele negative sunt foarte grave, mai ales în cazul în care victima nu primește suport social. Pornind de la mențiunile literaturii de specialitate conform cărora acțiunile violente ale elevilor pot fi plasate pe un continuum al comportamentului agresiv, variind de la un simplu joc între copii la activitatea criminală, precum și a specificațiilor cu privire la faptul că agresivitatea de tip bullying este un predictor puternic pentru

³² *Idem*, p. 187.

³³ M. Cusson, *Prevenirea delincvenței*, Editura Gramar, București, 2002, p. 96.

³⁴ M. Rutter, B. Maughan, P. Mortimore, J. Ouston, A. Smith Gottfredson, *Fifteen Thousand Hours: Secondary School and their effect on children*, London, Open Books: Cambridge (MA), Harvard University Press, 1979.

delincvența juvenilă, în lucrarea prezentă am abordat problematica bullying-ului din perspectiva juridică pentru a evidenția importanța unei prevenții eficiente.

Referințe

- Batsche G. M., Knoff H. M., *Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the school*, School Psychology Review, 1994, vol. 23, 165-174. <https://doi.org/10.1080/02796015.1994.12085704>
- Besag V.E., *Bullies and Victims in Schools*. Open University Press, Milton Keynes Philadelphia, 1989
- Cocorada E., *Evaluare și microviolență în mediul școlar*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2008
- Craig W.M., Pepler D.J., *Understanding Bullying: From Research to Practice*, Canadian Psychology, 2007, vol. 48, No. 2, pag. 86-93. <https://doi.org/10.1037/cp2007010>.
- Cusson M., *Prevenirea delincvenței*, Editura Gramar, București, 2002
- Debarbieux E., *La lutte contre la violence à l'école: Programme ou routine? Formation et profession*, 2011 [On-line]
- Farrington D. P., Loeber R., Stallings R., Ttofi M. M., *Bullying perpetration and victimization as predictors of delinquency and depression*, in *The Pittsburgh Youth Study*, Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 2011, Vol. 3, pp. 74-81, <https://doi.org/10.1108/17596591111132882>
- Farrington D.P., *Childhood aggression and adult violence: Early precursors and later-life outcomes*, In D.J Pepler & K.H. Rubin (Eds.). *The development and treatment of children aggression*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1991, pp. 5-29
- Fekkes M., Pijpers F.I.M., Verloove-Vanhorick S.P., *Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior*. Health Education Research, 2005, vol. 20, no. 1, pp. 81-91. <https://doi.org/10.1093/her/cyg100>
- Florian G., *Prevenirea criminalității. Teorie și practică*, Editura Oscar Print București, 2005.
- Grădinaru T., *Bullying-ul în școlile din România- principalele studii și cercetări*, în lucrările Conferinței Științifice Internaționale *Cultural Diversity*, vol. I, Editura Ars Longa, Iași, 2017
- Huesmann L.R., Eron L., *Cognitive processes and the persistence of aggressive behavior*. Aggressive Behaviour, 1984, vol. 10, 243-51. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1984\)10:3%3C243::AID-AB2480100308%3E3.0.CO;2-6](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1984)10:3%3C243::AID-AB2480100308%3E3.0.CO;2-6)
- Limber S., Mullin-Rindler N., Riese J., Flerx V., Snyder M., *The Olweus bullying prevention program coordinating committee training. Olweus bullying prevention group*. Clemson University, 2004
- Loeber R., Dishion T., *Early predictors of male delinquency: A review*. Psychological Bulletin, 1983, vol. 94, 68-99, <https://doi.org/10.1037/0033-2909.94.1.68>
- Newman Carlson D., Horne A.M., Bartolomucci C.L., *Bully Busters - A Teacher's Manual*, in Research Press, 2000
- Nicolescu R., Dumitrache C., Stănescu C.T., Kassai V.A., Ursu C., Mireștean I.M., Irimie S., *Raportul Național de Sănătate a Copiilor și Tinerilor România*, Institutul Național de Sănătate Publică din România, București, 2013
- Olweus D., *Bullying at school: Basic Facts and Effects of a School based intervention program*, The Journal of Child Psychology and Psychiatry, 35(7)/1994, pp. 1171-1190, DOI:10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x.
- Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind *Delincvența juvenilă – rolul femeilor, familiei și societății* [On-line]

- Rigby K., *Bullying in schools - and what to do about it*, Melbourne, ACER, 1996
- Rutter M., Maugham B., Mortimore P., Ouston J., Smith Gottfredson A., *Fifteen Thousand Hours: Secondary School and their effect on children*, London, Open Books: Cambridge (MA), Harvard University Press, 1979
- Toader I. A., *Protection of the natural individual through civil rights norms* în Proceedings of the International Conference of Law, European Studies and International Relations 6th edition. Romanian Law, Tradition and european vocation, Editura Hamangiu, București, 2019, pp. 457-463
- Toader I. A., Urda O. A., *Protecția datelor cu caracter personal (GDPR)*, în Ghid de lucru, Teorie, studii de caz, bune practici la nivel internațional și internațional din domeniul științelor juridice, coord. Toader Tudorel, Ungureanu Carmen Tamara, Urda Olga Andreea, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2020, pp. 53-75
- World Health Organization, *The European Report on the Prevention of Violence and Crime among Young People*, 2010